Elektriksel Potansiyel

ELEKTRİKSEL POTANSİYEL

NOKTASAL YÜKLER İÇİN ELEKTRİKSEL POTANSİYEL ENERJİ

h Yerdeki bir cismi şekildeki gibi h yüksekliğe çıkarmak için yer çe-kimi kuvvetine karşı iş yapmak gerekir. Yapılan bu iş cismin h yük-seklikteki yer çekimi potansiyel enerjisine eşittir. Cisim serbest bı-rakılarak düşmeye başladığında ise yer çekimi kuvveti iş yapar ve cismin sahip olduğu kütle çekim potansiyel enerjisi azalarak kinetik enerjiye dönüşür.

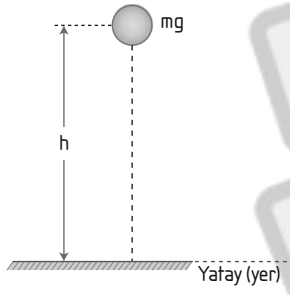

h Benzer biçimde, şekildeki gibi yerleştirilmiş + yüklü K cisminin yanına sonsuz uzaklıktaki +q yüklü L cismi yaklaştırılırken, K'nin L'yi itme kuvveti nedeniyle elektriksel kuvvetlere karşı iş yapılır. Yapılan bu iş L cismi K'nin d kadar uzağındayken sahip olduğu elektriksel potansiyel enerjiye eşittir. L cismi serbest bırakılarak hareket etmeye başladığında ise elektriksel kuvvetler iş yapar ve L'nin sahip olduğu elektriksel potansiyel enerji azalarak kinetik enerjiye dönüşür.

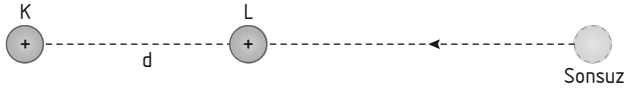

L Şekildeki q_1 yükünün elektrik alanında bulunan aynı cins yük-lü bir q_2 yükünü sonsuzdan alıp, q_1 den d kadar uzaklığa ta-şımak için elektriksel kuvvetlere karşı yapılan işe **elektriksel potansiyel enerji (U)** denir.

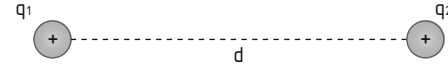

$$U = k\,\frac{q_1.q_2}{d}$$

NOT

h Elektriksel potansiyel enerji skaler bir büyüklüktür. Değeri po-zitif ya da negatif değer olabilir.

ÖSYM Benzeri

Her birinin elektrik yükü –q olan iki noktasal cisimden oluşan siste-min elektriksel potansiyel enerjisi, bu cisimlerin arasındaki uzaklık 2d iken U_1, d iken U_2 dir.

Buna göre, $\frac{U_1}{U_2}$ oranı kaçtır?

A) $\frac{1}{2}$ B) $-\frac{1}{2}$ C) $\frac{1}{4}$ D) $-\frac{1}{4}$ E) 4

Tarihsel Süreç

h 1785'te Coulomb, elektrostatik kuvvet yasasını formüle etti. 1800'de Volta, voltaj kavramını ortaya koyan ilk pili icat etti. 1830'larda Gauss, elektrik alan teorisini geliştirdi.

h Faraday ise elektrik alanlarını inceledi.

h 1800'lerin ortalarında Lord Kelvin, bir yükü elektrik alanında hareket ettirmek için gereken enerjiyi tanımlayan "elektrik po-tansiyeli" kavramını resmileştirdi.

- İkiden fazla yükün bulunduğu bir sistemde toplam elektriksel po-tansiyel enerji, yüklerin ikişerli olarak potansiyel enerjilerinin ayrı ayrı hesaplanarak toplanması ile elde edilir.

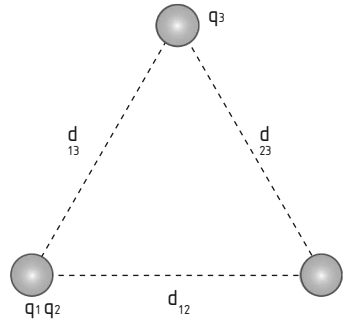

$$E_P = k\frac{q_1.q_2}{d_{12}} + k\frac{q_2.q_3}{d_{23}} + k\frac{q_1.q_3}{d_{13}}$$

- q_1 yükünün elektriksel potansiyel enerjisi,

$$U_1 = k\frac{q_1.q_2}{d_{12}} + k\frac{q_1.q_3}{d_{13}}$$

- q_2 yükünün elektriksel potansiyel enerjisi,

$$U_2 = k\frac{q_1.q_2}{d_{12}} + k\frac{q_2.q_3}{d_{23}}$$

- q_3 yükünün elektriksel potansiyel enerjisi,

$$U_3 = k\frac{q_1.q_3}{d_{13}} + k\frac{q_2.q_3}{d_{23}}$$

ÖSYM Benzeri

Aynı doğru üzerinde sırasıyla yerleştirilmiş K, L ve M noktaları arasın-daki uzaklıklar d'dir.

Buna göre, bu noktalara $-q$ yüklü noktasal cisimler yerleştirildi-ğinde oluşan sistemin toplam elektriksel potansiyel enerjisi kaç $q^2 k$ olur? d

A) $\frac{1}{2}$ B) $-\frac{3}{2}$ C) 2 D) $\frac{5}{2}$ E) $-\frac{5}{2}$

- Aynı cins elektrikle yüklü cisimler birbirinden uzaklaştırıldıkça, bir-birini itmek istedikleri tarafa doğru hareket ettirildikleri için, sistemin elektriksel potansiyel enerjisi azalır. (Elektriksel kuvvetler iş yapar.)

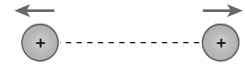

- Aynı cins elektrikle yüklü cisimler birbirine yaklaştırıldıkça, sis-temin elektriksel potansiyel enerjisi artar. (Elektriksel kuvvetle-re karşı iş yapılır.)

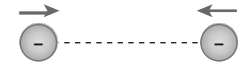

- Zıt cins elektrikle yüklü cisimler birbirine yaklaştırıldıkça, birbirini çekmek istedikleri tarafa doğru hareket ettirildikleri için, sistemin elektriksel potansiyel enerjisi azalır. (Elektriksel kuvvetler iş yapar.)

- Zıt cins elektrikle yüklü cisimler birbirinden uzaklaştırıldıkça, sis-temin elektriksel potansiyel enerjisi artar. (Elektriksel kuvvetlere karşı iş yapılır.)

Örnek

Elektrik yüklü cisimlerle yapılan iki işlem aşağıdaki gibidir.

1. işlem: Pozitif yüklü cisim negatif yüklü cisme yaklaştırılıyor.
2. işlem: Negatif yüklü cisim negatif yüklü cisimden uzaklaştırılıyor.

Buna göre, bu işlemlerde cisim çiftlerinin elektriksel potansiyel enerjisi ile ilgili ne söylenebilir?

	1. işlem	2. işlem
A)	Azalır	Azalır
B)	Azalır	Artar
C)	Artar	Azalır
D)	Artar	Artar
E)	Değişmez	Azalır

Örnek

+q, −q ve +2q elektrik yüklü cisimler şekildeki konumlarında sabit tutulmaktadır.

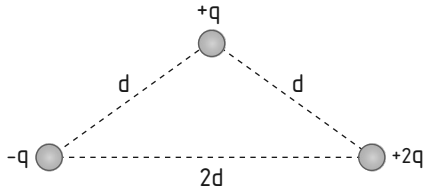

Buna göre, sistemin elektriksel potansiyel enerjisini veren bağın-tı aşağıdakilerden hangisidir? (k: coulomb sabiti)

A) $-\frac{kq^2}{d}$ B) $\frac{2kq^2}{d}$ C) Sıfır

D) $-\frac{kq^2}{2d}$ E) $\frac{3kq^2}{d}$

NOKTASAL YÜKLER İÇİN ELEKTRİKSEL POTANSİYEL

- Elektrik alan içinde birim yük başına düşen elektriksel potansiyel enerjiye **elektriksel potansiyel** denir.
  - Elektriksel potansiyel skaler bir büyüklüktür.
  - V sembolü ile gösterilir, birimi volt'tur.
  - Elektriksel potansiyel birim yük başına düşen potansiyel ener-ji olarak tanımlanır.

$$V = \frac{U}{q_0}$$

- +q yükünün d kadar uzaklıktaki K noktasında oluşturduğu elekt-riksel potansiyel, +1 C'lik birim yükü sonsuzdan K noktasına ta-şımak için elektriksel kuvvetlere karşı yapılan iştir.

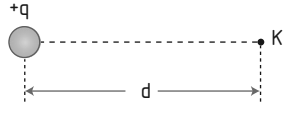

  - Yükün birimi coulomb, uzaklığın birimi metre, k'nin birimi N·m²/C² alınırsa, elektriksel potansiyelin birimi volt olur.

$$V = \frac{U}{q_0} = \frac{k\frac{q.q_0}{d}}{q_0}$$

$$V = k\frac{q}{d}$$

Örnek

Elektrik yüklü noktasal bir cismin K noktasındaki elektriksel po-tansiyeli ile ilgili,

I. Pozitif ya da negatif değere sahip olabilir.
II. Ortamın elektriksel geçirgenliği bağlı değildir.
III. Cisim ile nokta arasındaki uzaklığa bağlıdır.

yargılarından hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III

D) I ve III E) I, II ve III

Örnek

Yükleri sırasıyla +q, −q ve +2q olan noktasal K, L ve M cisimlerinin O noktası çevresindeki konumları şekildeki gibidir.

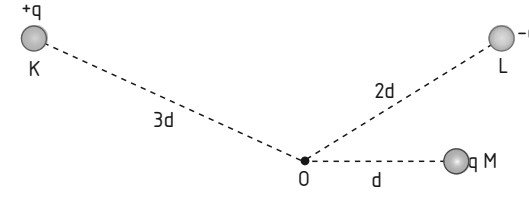

K, L ve M cisimlerinin O noktasındaki elektrik potansiyelleri sı-rasıyla V_K, V_L ve V_M olduğuna göre, bunlar arasındaki ilişki aşa-ğıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) $V_K = V_L = V_M$ B) $V_L < V_K < V_M$

C) $V_K = V_L < V_M$ D) $V_L < V_M < V_K$

E) $V_K < V_M = V_L$

h Birden fazla yükün bir noktada oluşturduğu toplam elektriksel potansiyel, yüklerin o noktadaki elektriksel potansiyellerinin top-lamına eşittir.

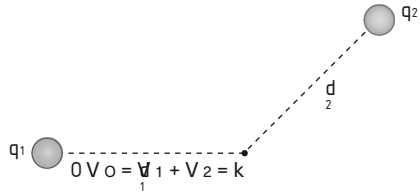

$$\frac{q_1}{d_1} + k\ \frac{q_2}{d_2}$$

Örnek

Bir düzlemdeki O noktasından eşit uzaklıkta bulunan noktasal K ve L cisimlerinin elektrik yükleri sırasıyla +q ve –q'dur.

Buna göre,

I. K cisminin O'daki elektriksel potansiyeli V ise L'ninki –V'dir.
II. O noktasındaki toplam elektriksel potansiyel sıfırdır.
III. L cismi O'dan biraz uzaklaştırılırsa O'daki toplam elektriksel po-tansiyel artar.

yargılarından hangileri doğrudur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

ÖSYM Benzeri

Aynı doğrultu üzerindeki eşit aralıklı X, Y, Z, T ve G noktalarından X ve Z noktalarına negatif, G noktasına pozitif elektrik yüklü noktasal cisimler şekildeki gibi sabitlenmiş olup bu cisimlerin yük miktarı bir-birine eşittir.

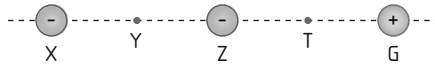

Y noktasındaki toplam elektriksel potansiyel V Y, T noktasındaki V T olduğuna göre, $\frac{V_Y}{V_T}$ oranı kaçtır?

A) 4 B) 5 C) 6 D) 7 E) 8

Örnek

Elektrik yükleri +q, –q,+2q, +3q olan cisimler eşit kare bölmeli düz-leme şekildeki gibi konulmuştur.

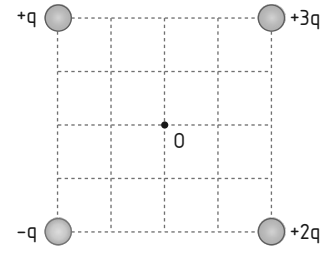

+q yüklü cismin O noktasında oluşturduğu elektriksel potansi-yel V olduğuna göre, O noktasındaki toplam elektriksel potansi-yel kaç V'dir?

A) 3 B) 4 C) 5 D) 6 E) 7

Örnek

Aynı düzlemde bulunan konumları sabit elektrik yüklü noktasal X ve Y cisimlerinin K noktasındaki bileşke elektrik alanı sıfırdır.

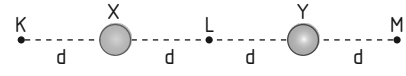

Bu iki yükün K, L ve M noktalarında oluşturduğu toplam elektrik-sel potansiyel V_K, V_L ve V_M olduğuna göre, bunlar arasındaki iliş-ki aşağıdakilerden hangisi olabilir?

A) $V_M < V_L < V_K$ B) $V_M < V_K < V_L$
C) $V_K = V_L = V_M$ D) $V_L < V_K < V_M$
E) $V_K < V_M < V_L$

NOKTASAL YÜKLER İÇİN ELEKTRİKSEL POTANSİYEL FARKI VE ELEKTRİKSEL İŞ

Elektrik alan içinde bulunan iki nokta arasındaki potansiyel fark, +1 C'lik birim yükün bu iki nokta arasında hareket ettirilmesi için ya-pılan iş olarak tanımlanır.

h Elektriksel potansiyel, elektrik alan yönünde gidildikçe azalır. Bu nedenle K noktasının potansiyeli V_K, L noktasının potansiyeli V_L den büyüktür.

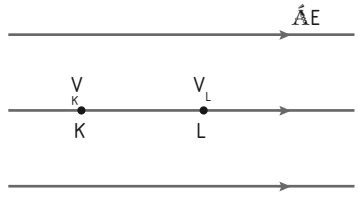

L K, L noktaları arasındaki potansiyel fark V_{KL},

$$V_{KL} = V_L - V_K$$

L L, K noktaları arasındaki potansiyel fark V_{LK}, $V_{LK} = V_K - V_L$

L +q yüklü bir cisim K noktasından L noktasına gittiğinde elekt-riksel potansiyel enerji kaybeder. Cismin elektriksel potansi-yel enerjisindeki değişim (DU), cismin yükü ile bu iki nokta arasındaki potansiyel farkın çarpımı ile bulunur.

$$\Delta U = q.V_{KL}$$

L +q yüklü bir cisim L noktasından K noktasına gittiğinde elekt-riksel potansiyel enerji kazanır. Cismin elektriksel potansiyel enerjisindeki değişim (DU), cismin yükü ile bu iki nokta ara-sındaki potansiyel farkın çarpımı ile bulunur.

$$\Delta U = q.V_{LK}$$

h +q yükü cisim sabit hızla K noktasından L noktasına 1, 2, 3 yolları izlenerek taşındığında, yapılan işler birbirine eşit olur.

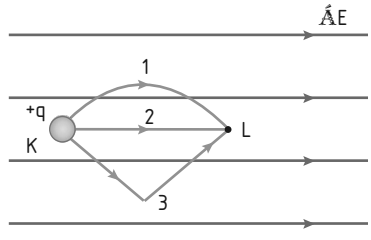

$W_1 = W_2 = W_3 = q.V_{KL}$

h Serbest bırakılan pozitif ve negatif yüklü iki cisimden,

L pozitif yüklü olan potansiyeli yüksek olan noktadan potansi-yeli düşük olan noktaya doğru hareket eder.

L negatif yüklü olan potansiyeli düşük olan noktadan potansi-yeli yüksek olan noktaya doğru hareket eder.

Örnek

Düzgün ÁE elektrik alanı içindeki noktasal q_1, q_2 ve q_3 yükleri sırasıy-la K, M ve P noktalarından şekildeki gibi L, N ve R noktalarına götü-rülmüştür.

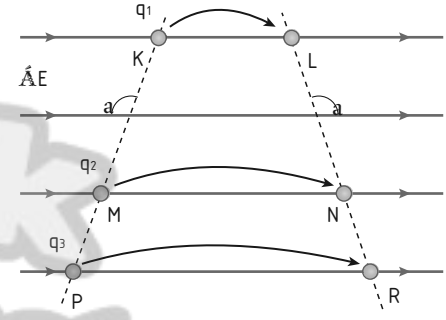

Bu işlemler için yapılan en az işler eşit olduğuna göre; q_1, q_2 ve q_3 arasındaki ilişki aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak ve-rilmiştir?

A) $q_1 = q_2 = q_3$ D) $q_2 < q_3 < q_1$ B) $q_1 < q_2 < q_3$ E) $q_3 < q_2 < q_1$ C) $q_2 < q_1 < q_3$

Örnek

Şekildeki, elektrik yükleri +q olan X ve Y cisimlerinin K noktasında oluşturduğu toplam elektriksel potansiyel V'dir.

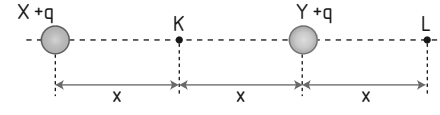

Buna göre, L noktasındaki +q yüklü bir cismi K noktasına taşı-mak için elektriksel kuvvetlere karşı yapılacak iş en az kaç qV'dir?

A) $\frac{1}{3}$ B) $\frac{1}{2}$ C) $\frac{2}{3}$ D) $\frac{3}{4}$ E) 1

h Elektriksel alanda, elektriksel potansiyelleri eşit olan noktalara **eş potansiyel noktaları**, bu noktaları birleştiren çizgiye **eş potan-siyel çizgisi**, bu çizgilerin oluşturdukları yüzeylere de **eş potan-siyel yüzeyleri** denir.

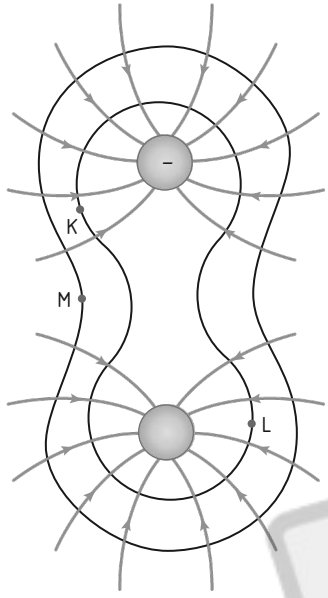

L Şekildeki "negatif" yüklü iki kürenin etrafında bulunan K ile L noktalarının elektriksel potansiyelleri aynı iken M noktasının elektriksel potansiyeli K ile L'ninkinden büyüktür.

Örnek

+ yüklü cismin çevresinde oluşturduğu V ve 2V'lik eş potansiyel çiz-gileri şekildeki gibidir. +q yüklü bir cisim K noktasından L noktasına belirtilen yörünge üzerinden taşınmıştır.

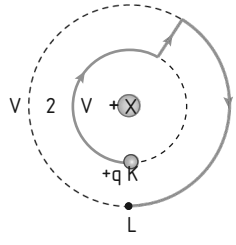

Buna göre, taşıma işlemi sırasında +q yüklü cismin elektriksel potansiyel enerjisindeki değişim nedir?

A) qV kadar artmıştır.
B) qV kadar azalmıştır.
C) 2qV kadar artmıştır.
D) 2qV kadar azalmıştır.
E) 3qV kadar artmıştır.

ÖSYM Benzeri

Elektriksel yükleri –q ve +2q olan noktasal yükler, aralarındaki uzak-lık 2r olacak biçimde bir düzlem üzerine şekildeki gibi yerleştirilmiş-tir. Bu düzlemde çizilen ve yarıçapları r, 2r ve 3r olan şekildeki çem-berlerin üçü –q merkezli, diğer üçü ise +2q merkezlidir.

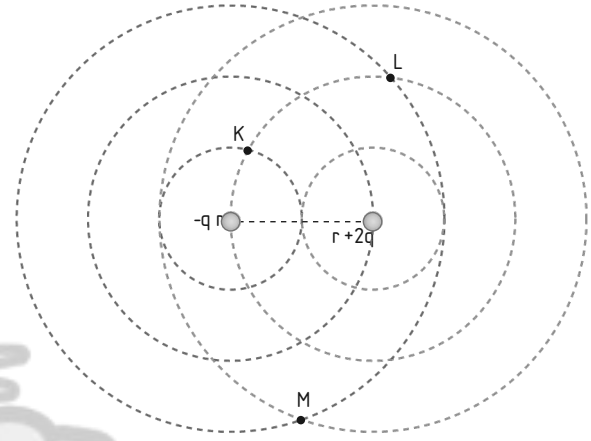

K ile L, K ile M ve L ile M noktaları arasındaki potansiyel farklar sırasıyla V_{KL}, V_{KM} ve V_{LM} olduğuna göre, bunlar arasındaki ilişki aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) $V_{KL} = V_{KM} = V_{LM}$
B) $V_{KL} < V_{KM} = V_{LM}$
C) $V_{KL} < V_{KM} < V_{LM}$
D) $V_{KM} < V_{LM} < V_{KL}$
E) $V_{KL} < V_{LM} = V_{KM}$

GÜNLÜK HAYAT VE TEKNOLOJİDEKİ YERİ

h Piller, paratonerler, elektronik cihazlardaki kapasitörler, dokun-matik ekranlar, kalbe kontrollü bir elektrik şoku vermek için kul-lanılan defibrilatör, telefon şarjı ve tüm elektrik akışı olan sistem-ler elektriksel potansiyel, potansiyel fark kavramları barındırır.